

Апстракт

Слобода рада спада у ред фундаменталних права човека и основних начела радног права признатих и гарантованих националним и међународним правом. Као њена негација је принудни или обавезни рад изричito забрањен. Међутим, уз ту забрану се може допустити неколико таксативно наведених изузетака, али само за јавне сврхе и под условима из важећег права. Један од њих односи се на "рад или услугу који се захтевају на основу закона о обавезној војној служби за радове чисто војничког карактера". Томе контексту припада и насловљена тематика коју настојимо теоријски, нормативно и практично сагледати.

Кључне речи: **радни однос, радна обавеза, одбрана.**

ГОРАН ОБРАДОВИЋ

РАДНА ОБАВЕЗА У ФУНКЦИЛИ ОДБРАНЕ ЗЕМЉЕ - ПРИНУДНИ ИЛИ ОБАВЕЗНИ РАД КОГА ПРАВНИ ПОРЕДАК ТОЛЕРИШЕ

1. СЛОБОДА РАДА И ПРИНУДНИ РАД

Радни однос не може постојати ако нема добровољности, као израза слободе рада. Тек са слободом рада (уз егзистенцијалну нужност рада) биле су створене претпоставке за појаву радних односа, а "...тек на темељу слободно (добровољно) заснованог радног односа може за радника настати обавеза да рад особно обавља и да се такав рад правно третира као рад у радном односу,...".¹

Слобода рада и запошљавања, као и право на рад гарантовани су правним актима највишег ранга на националном и међународном плану. С друге стране, принудни рад је уставом изричito забрањен.² Устав Савезне Републике Југославије гарантује слободан избор занимања и запослења и изричito забрањује принудни рад (чл. 54)³, као и Устав Републике Србије који, такође, јамчи слободу рада, слободан избор занимања и запослења и учешће у управљању, а принудни рад забрањује (чл. 35)⁴.

Слобода рада подразумева право сваког лица да слободно изабраним или прихваћеним радом обезбеди себи средства за живот.⁵ У том смислу, слобода рада подразумева: а) слободу у избору будућег позива, занимања или професије; б) слободу сваког

* Асистент приправник Правног Факултета у Нишу.

¹ Др Н. Тинтић, *Радно и социјално право*, књига прва, радни односи (I), Народне новине, Загреб, 1969, стр. 63.

² Др Д. Р. Паравина, *Радно право*, Службени гласник, Београд, 1998, стр. 35.

³ Устав Савезне Републике Југославије, Сл.лист СРЈ бр. 1/92.

⁴ Устав Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 1/90.

⁵ Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, Сл. лист СФРЈ, бр. 7/77.

лица у опредељивању да ли ће средства за живот обезбеђивати радом из радног односа или из бављења каквом самосталном професионалном деплатношћу; в) слободу, тј. добровољност одлучивања о заснивању и раскидању радног односа; г) забрану принудног рада; д) једнакост и равноправност у доступности свих радних места и функција у друштву за сва лица укључујући и изричitu забрану дискриминације засноване на раси, боji, полу, језику, вероисповести, имовном стању, итд.; ђ) обезбеђивање средстава за живот из личног рада као основни циљ или разлог постојања ове слободе.⁶

Забрану принудног рада, као негацију слободе рада, познају и акти међународног радног права.

Посебно је значајна активност Међународне организације рада која је, још од првих година постојања, била усмерена ка елиминацији принудног рада. У том смислу нарочиту пажњу заслужује Конвенција бр. 29 о принудном или обавезнном раду из 1930. године. С обзиром на важност питања, МОР је више пута резолуцијама скретала пажњу државама-чланицама на хитност ратификације ове конвенције.⁷ У том циљу је 1926. године Међународна организација рада именовала посебну комисију стручњака, која би то питање проучила.⁸ Конвенција је ступила на снагу 1. маја 1932. године. Исте године ратификована је и од стране Југославије.⁹ Закључно са 31. децембром 1996. године ову конвенцију је ратификовала укупно 141 држава.¹⁰ Њоме се предвиђа поступно укидање принудног рада. Конвенција разматра проблем принудног рада нарочито са тачке гледишта примене у тадашњим колонијалним државама. Пажња је била усмерена и на бруз заштиту од принудног рада као средстава политичке принуде или као средства за постизање економских циљева.¹¹

У смислу ове конвенције, израз "принудни или обавезни рад" означаваје сваки рад или услугу који се захтева од једног лица под претњом ма које казне и за који се то лице није понудило добровољно (чл.2). Изузетно, принудни или обавезни рад ће се толерисати у неколико изричito приписаних изузетака, међу којима је и "сваки рад или услуга који се захтевају на основу закона о обавезној војној служби за радове чисто војничког карактера".

Питање принудног рада МОР је поново разматрала после II светског рата, на подстицај Организације уједињених нација и у сарадњи с њом, сада са ширих гледишта.¹² Тако је усвојена Конвенција бр. 105 о укидању принудног рада. Она код нас није ратификована. Конвенција је ступила на снагу 17. јануара 1959. године а закључно са 31. децембром 1996. године исту је ратификовало 119 земаља.¹³ Суштина ове конвенције је у обавези држава-чланица које је ратификују, непосредно и потпуно укидање принудног или обавезног рада, и то тако што га неће примењивати: у економске сврхе (за јавне радове, обавезну одбрану земље, за транспорт, итд); у социјалне циљеве (као

⁶ Детаљније о томе види: Др Д. Р. Паравина, *Нека основна начела радног права*, Зборник радова Правног факултета у Нишу за 1980. годину, стр. 176-180.

⁷ Др Р. Пешић, *Међународне конвенције рада*, Просвета, Београд, 1968, стр. 151.

⁸ Dr R. Kyovski, Dr A. Radovan, *Konvencije in preporocila mednarodne organizacije dela*, Center za samoupravno normativno dejavnost, Ljubljana, 1975, стр. 56.

⁹ Службене новине, бр. 297 од 1932. године.

¹⁰ 10 Bureau international du Travail (BIT), *Listes des ratifications par convention et par pays*, Genève 1997.

¹¹ Детаљније о томе види у: BIT, *Les normes internationales du travail*, Genève, 1985, стр. 32.

¹² Dr R. Kyovski, Dr A. Radovan, op. cit, str. 56.

¹³ BIT, *Listes des ratifications par convention et par pays*, op. cit.

меру радне дисциплине, као санкцију за учешће у штрајку, као меру интроверенције пре отпочињања штрајка, као меру расне, социјалне, националне и религиозне дискриминације); у политичке циљеве (као меру политичког насиља или преваспитања или као санкцију против особа које показују одређена политичка схватања или су у идеолошкој опозицији према постојећем политичком, социјалном или економском поретку).¹⁴

У вези са забраном принудног рада значајна је и активност Организације уједињених нација, посебно два њена пакта, оба ратификована код нас, и то: Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима из 1966. године, ратификован код нас 1971. године¹⁵ и Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1966. године, такође ратификован код нас 1971. године.¹⁶ Први од њих садржи изричиту забрану принудног рада. Према чл. 8, тач. 3: "нико не може бити приморан на присилан или обавезан рад." Ова забрана је релативизирана као и она садржана у конвенцији МОР-а бр. 29. Изузетно од цитираних правила, принудним радом се неће сматрати, између осталог, служба војне природе која се тражи на основу закона. Разлика је у томе што су овде забране формулисане на уопштенији начин. Тако, Конвенција бр. 29 принудним радом не сматра рад обављен у "извршавању нормалних грађанских обавеза", али ни рад обављен у неким ванредним ситуацијама (рат, пожари, поплаве, глад, земљотрес,...). Пакт о економским, социјалним и политичким правима као изузетак од принудног рада наводи "сваки рад или службу који чини део нормалних грађанских обавеза."

Међународним пактом о грађанским и политичким правима на посреднији начин се забрањује принудан рад, тако што: "Државе чланице овог пакта признају право на рад, које обухвата право које има свако лице на могућност зарађивања кроз слободно изабран или прихваћен рад, и предузимајући одговарајуће мере за очување овог права", (чл. 6, ст. 1).

2. РАДНА ОБАВЕЗА У ПРАВУ И ПРАКСИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

2.1. Садржина, обвезници и реализација радне обавезе

Правни основ за радну обавезу садржан је у Уставу Савезне Републике Југославије. Према чл. 63: "Одбрана Савезне Републике Југославије право и дужност сваког грађанина." Која су конкретна права и дужности грађана у одбрани земље утврђује Закон о одбрани¹⁷. То су: 1) војна обавеза; 2) учешће у цивилној одбрани и заштити; 3) обучавање за одбрану земље; 4) радна обавеза (подвукao аутор); 5) материјална обавеза (чл. 20). Закон о одбрани садржи и неке основне одредбе о радној обавези, о којима ће касније бити више речи.

Пропис који најдetaљније уређује радну обавезу је Уредба о организовању и извршавању радне обавезе¹⁸ (у даљем тексту: Уредба). Стога ће њој бити посвећена и највећа пажња.

¹⁴ N. Valticos, *Droit international du travail*, Dalloz, Paris, 1970, str. 279.

¹⁵ Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, Сл. лист СФРЈ бр. 7/71.

¹⁶ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Сл. лист СФРЈ бр. 7/71.

¹⁷ Закон о одбрани, Сл. лист СРЈ, бр. 43/94, 28/96 и 16/99.

¹⁸ Уредба о организовању и извршавању радне обавезе, Сл. лист СРЈ, бр. 36/98 и 20/99.

Осим наведених прописа, од значаја је и Уредба о примени Закона о основама радних односа за време ратног стања¹⁹

Садржина радне обавезе је утврђена чланом 1. Уредбе. То је "...извршавање неодложних радова од значаја за одбрану земље за време ратног стања, непосредне ратне опасности или ванредног стања, док такво стање траје." Шта се све сматра "неодложним радовима" прецизније је дефинисано чланом 13. Уредбе.

Неодложни радови су: 1) одржавање путева, мостова, железничких пруга и сл.; 2) учешће у привременим саставима који извршавају посебне задатке у току мобилизације; 3) утовар и истовар покретних ствари за посебне намене и других средстава у лукама и пристаништима, аеродромима, железничким станицама и сабирним центрима; 4) испомоћ у гашењу пожара, рашчишћавању рушевина и оправци објеката; 5) испомоћ приликом преношења повређених и оболелих и асанације бојишта; 6) утовар и истовар робних резерви и покретних ствари предузећа и других правних лица; 7) дислокација производних капацитета, сировина и других материјалних добара предузећа од посебног значаја за одбрану; 8) испомоћ у обављању пољопривредних радова на државним и задружним газдинствима и сеоским имањима породица погинулих бораца, инвалида и породица чији су чланови ангажовани у Војсци; 9) уређење насеља и објеката за смештај расељених лица; 10) испомоћ у експлоатацији шумског, рудног и другог природног богатства; 11) уређење и изградња склоништа и других фортификационских објеката за заштиту становништва; 12) измештање предмета и докумената историјских, уметничких и културних вредности; 13) други радови од значаја за одбрану земље.

Обvezници radne obavezze mogu biti svih za rad sposobnih građani koji su navorili 15 godina života, a nisu raspoređeni na službu u Vojsci²⁰. Radnoj obavazi ne podлежu, znači, samo zaposlena, već i svih ostala lica koja ispunjavaju dva gore navedena uslova. Razlika je samo u tome što zaposlena lica-obveznici radne obavezze tu obaveznu izvrsavaju uglavnom u okviru svog radnog mesta, dok nezaposlena lica mogu biti upućena na izvrsavanje radne obavezne u neki državni organ, preduzeće ili drugo pravno lice, ali i u jedinici radne obavese. Imma, naравно i odstupanja od ovoga, najčešće u smislu da neko zaposleno lice može biti, kao obveznik radne obavese, upućeno u jedinicu radne obavese, ukoliko nema ratni raspored a radna obavaza mu nije određena sa obzirom na posao koji obavlja u okviru svog radnog mesta.

Ovo, svakako, ne znači da su obveznici radne obavezze svih zaposlenih lica, po automatsku, već su to samo ona lica koja su, sa obzirom na svoju stручnu kvalifikaciju i delatnost kojim se bavi njihova institucija zaposlenja, od znacaia za "izvrsavanje neodложnih radova od znacaia za odbranu zemlje za vreme ratnog stajna, ..." Odлуku o tome donosi nadležni organ, na osnovu ukazanih potreba odbrane zemlje.

Po pitanju oslobađanja nekih kategorija lica od radne obavese, osnovni tekst Uredbe sadrži samo pravilo da se trudnici i majke koje imaju dete mlađe od sedam godina odnosno dvoje ili više dece mlađe od 10 godina, kao i građani nesposobni za rad oslobađaju angajovanja u jedinicama radne obavese za izvođenje neodложnih radova za potrebe Vojske Jugoslavije (čl. 12).

¹⁹ Уредба о примени Закона о основама радних односа за време ратног стања, Сл. лист СРЈ, бр. 36/99.

²⁰ Закон о одбрани, чл. 24. ст. 2.

Детаљније одредбе о ослобођењу појединих лица не садрже у својим основним текстовима ни Закон о одбрани ни Уредба, већ је то учињено касније, Уредбом о изменама и допунама Уредбе о организовању и извршавању радне обавезе²¹, усвојеном тек после проглашења ратног стања. Њоме је утврђено којим се све категоријама лица не може наложити извршавање радне обавезе, без њихове сагласности, и то: 1) родитељу детета до 15 година старости чији је брачни друг према ратном распореду на извршавању војне обавезе; 2) самохраном родитељу, односно мајци, која има дете млађе од седам година, односно двоје или више деце млађе од десет година или дете које је тежак инвалид; 3) жени за време трудноће; 4) лицу чији је брачни друг тежак инвалид према налазу надлежног здравственог органа-ако му је потребна туђа нега; 5) лицу неспособном за рад.

У побројаним случајевима одређену забуну ствара други, тј. да се радна обавеза не може наложити: "самохраном родитељу, односно мајци,...". Реч "односно" може се овде тумачити двојако. Прво, да се под "самохраним родитељем" подразумева искључиво мајка и, друго, да се мајци која има дете млађе од седам година, односно двоје или више деце млађе од десет година или дете које је тежак инвалид, не може увести радна обавеза, чак иако није самохрана, што је исправније.

Право дато у ставу 2. Уредбе о изменама..., губи смисао због одредбе садржане у наредном, трећем ставу, у коме се каже: "Грађанину из става 2. овог члана може се одредити радна обавеза у државном органу, предузећу или другом правном лицу код кога је у радном односу, без његове сагласности, само ако се за обављање одређених послова не може обезбедити друго лице." Ово значи да се и не ради о праву, већ само о могућности да неко од наведених лица буде ослобођено радне обавезе. Да је у питању право то би био императив и у њега не би могло да се дира. Дословним тумачењем става 3. може се закључити и да су запослена лица стављена у неравноправан положај у односу на запослена, с обзиром да се грађанину може одредити радна обавеза у државном органу, предузећу или другом правном лицу **код кога је у радном односу...** Значи, за грађанина који је незапослен ослобођење од радне обавезе у случају испуњености неког од наведених услова је право, док је за грађанина који је у радном односу то само могућност.

Ово је исправљено Законом о изменама и допунама Закона о одбрани²², који је преuzeо све случајеве ослобађања од радне обавезе из поменуте Уредбе, али није преuzeо њен став 3.

Уредбом је предвиђено да: "Обvezници радне обавезе радну обавезу извршавају обављањем послова и задатака..., на које су распоређени према акту о ратној организацији и систематизацији, списку дужности и плану попуне. И овде долази до изражaja недореченост Уредбе, пошто ништа не говори о томе ко, а нарочито када доноси акт о ратној систематизацији и организацији

Уредба рашчлањује радну обавезу на два дела: 1) у државним органима, предузећима и другим правним лицима и 2) у јединицама радне обавезе. За одбрану земље од изузетног је значаја функционисање свих државних и недржавних делатности и служби. Ипак, неке од њих се својим значајем издвајају од осталих. Стога је предвиђена могућност да запосленима у државном органу, предузећу или другом правном лицу буде уведена радна обавеза, а која се састоји управо у обављању оних послова које су

²¹ Уредба о изменама и допунама Уредбе о организовању и извршавању радне обавезе, Сл. лист СРЈ, бр. 20/99.

²² Закон о изменама и допунама Закона о одбрани, Сл. лист СРЈ бр. 44/99.

та лица и до тада обављала, али под једним строжим режимом. Зато се њихов распоред у овом случају сматра ратним распоредом и са њим изједначава по последицама. Избегавање радне обавезе у овом случају повлачи не само престанак радног односа, већ и кривичну одговорност, као и избегавање војне обавезе.

Дилема је: да ли се ово односи на све државне органе, предузећа и друга правна лица, или само на оне који су, по одлуци надлежног органа, дужни да обављају "неодложне послове..."? Из текста Уредбе то је тешко докучити, пошто се ни у једном делу не говори ко и коме утврђује радну обавезу, него се она јавља као апстрактна обавеза, којој подлежу сви ови субјекти. То, међутим, није одрживо, јер и кад би радна обавеза обухватала све ове субјекте, несепективно, неопходно би било утврдити у чему се она састоји за сваког понаособ, што опет захтева конкретну одлuku конкретног органа.

Да се радна обавеза односи само на неке од ових субјеката, утврђених одлуком надлежног органа, може се наслутити из стилизације члана 4. Уредбе, по коме: "Државни органи, предузећа и друга правна лица у које се распоређују обvezници радне обавезе обезбеђују услове и средства за извршавање радне обавезе." То још очитије произилази из чл. 14. Уредбе, на основу кога: "Команде јединица и управе установа Војске, државни органи, предузећа и друга правна лица које имају задатке утврђене плановима мобилизације и плановима употребе (функционисања) (подвикао аутор), подносе захтеве надлежном подручном органу за ангажовање јединица радне обавезе. Значи, ради се само о оним субјектима који "...имају задатке", било да су они унапред одређени, или су условљени почетком неког догађаја када се радна обавеза може увести (рат и сл.).

Уколико није могуће сва упражњена радна мesta попунити запосленима из свог сastava, државни орган, предузеће и друго правно лице подносе захтев надлежном подручном органу који, на основу одговарајуће евиденције, распоређује обvezниke radne obavese. Ova eвиденција се формира тако што су државни органи, предузећа и друга правна лица обавезни да надлежном подручном органу доставе акта о ратној организацији и систематизацији, као и да дају потребне податке о обveznicima radne obavese. Na основу тако формиране eвиденције могуће је, кад се укаже потреба, лица одређених квалификација премештати из једне институције запослења у другу.

Обвезнika radne obavese распоређује, својим решењем, функционер државног органа или директор. Izvršavaњe radne obavese сматра се ратним распоредом, као и извршавање војне обавезе. Ипак, с обзиром на приоритет војне у односу на радну обавезу, војне обveznike је могуће распоређивати само по претходно добијеној сагласности надлежног војнотериторијалног органа.²³

Самим Законом о одбрани изричito је забрањено организовање штрајка за време трајања радне обавезе.

Поред радне обавезе која се извршава у државним органима, предузећима и другим правним лицима, радна обавеза се може организовати и извршавати и преко јединица радне обавезе. Ове јединице су *ad hoc* карактера, тј. формирају се од случаја до случаја, на основу указане потребе. По обављеном задатку јединице се расформирају.

Ове јединице се формирају од обвезнika који нemaју одређен ратни распоред, без обзира да ли су у радном односу или нису. Услов је само да су радно способни и да на

²³ У том смислу види и: др Гоце Гучетић и др М. Вучинић: *Народна одбрана, у књизи: "Велики правни приручник"*, том 2. (Главни редактор проф. др Б. Благојевић), Привредни преглед, Београд, 1977, стр. 454 и др.

њиховој страни није присутан ниједан од разлога за ослобађање од раднє обавезе. Формира их надлежни подручни орган, на основу захтева команда јединица и управа установа Војске, државних органа, предузећа и других правних лица који имају задатке утврђене планом мобилизације и употребе (функционисања). На основу ближих података, актом надлежног подручног органа образују се одговарајуће јединице радне обавезе.

Обveznici radne obavezse, koji imaju ratni raspored u odgovarajućoj takvoj jedinici, mogu biti pozivani i u miru, u okviru planiranih vježbi.

Kako je rečeno, po obavљеном задатку јединице радне обавезе се расформирају, стим да могу бити поново позване и упућене на извршавање неодложних радова, уколико се за то укаже потреба.

На крају овог дела ваља споменути и то да, и поред, релативно, великог броја случајева у којима су се могле ангажовати јединице радне обавезе, ипак није дошло до њихове масовне употребе.

2.2. Још неке појединости

Осим радне обавезе у државним органима, предузећима и другим правним лицима, као и радне обавезе организоване преко јединица радне обавезе, Законом о одбрани предвиђено је и да: "Старешина Војске Југославије на положају команданта батаљона, њему равном или вишем командном положају може у рату, за неодложне потребе извођења борбених дејстава, наредити радну обавезу грађанима у зони борбених дејстава ако надлежни орган није у могућности да изда такво наређење, о чему обавештава претпостављеног старешину и надлежни орган одређен прописима из чл. 24. ст. 4. овог Закона."

Ова могућност је нормална последица околности у којима се радна обавеза може увести, и које не дозвољавају увек поступање по правилима о организовању радне обавезе у за то формираним јединицама. Иако Закон не садржи детаљнија правила о овако наложеној и организованој радној обавези, а Уредба ту могућност не познаје, није тешко закључити да се и овде имају, по аналогији, применити правила везана за радну обавезу у јединицама (о превозу, накнадама за смештај и исхрану, здравственој заштити, ослобођеним лицима и сл.).

Уредба о примењивању Закона о основама радних односа за време ратног стања установљава обавезу запосленог коме није утврђена радна обавеза да се одазове на позив државног органа, предузећа или другог правног лица код кога је у радном односу, као и на позив подручног органа надлежног за послове одбране, ради ангажовања у оквиру извршавања радне обавезе. Овим лицима је признато право на накнаду зараде у висини од најмање 70% нето зараде коју би остварио да ради на радном месту на коме је био распоређен.

У вези с тим намеће се питање: да ли по овом основу могу бити упућивана на плаћено одсуство, о чему се овде, у основи, и ради, и запослени у оним институцијама које не обављају "неодложне послове од интереса за одбрану земље", тј. која не морају уводити радну обавезу? У пракси је било случајева да је ова могућност коришћена за упућивање на плаћено одсуство "на мала врата" оних лица за чијим радом тренутно није постојала потреба, па чак и тога да се са овом праксом наставило и после престанка важења Уредбе о примењивању Закона о основама радних односа за време

ратног стања, 26. јуна ове године, када је одлуком Скупштине СРЈ престало ратно стање.

Мишљења смо да се могућност из чланова 4. и 5. Уредбе о примењивању Закона о основама радних односа за време ратног стања односи само на оне институције запослења које, по одлуци надлежног органа, морају обављати одређене послове од интереса за одбрану земље и које, стoga, морају и увести радну обавезу својим запосленима. Како је напред речено, радна обавеза се не односи, по аутоматизму, на све државне органе, предузећа и друга правна лица, већ само на оне за које је то утврђено актом надлежног органа. Стога, ако нека институција запослења не обавља "неодложне радове који су од интереса за одбрану земље", што се утврђује одговарајућим актом, у њој неће бити ни радне обавезе, па ни могућности за примену чланова 4. и 5. Уредбе о примењивању Закона о основама радних односа за време ратног стања. У том случају примењиваће се у потпуности Закон о основама радних односа и други одговарајући републички прописи, јер је Уредбом и прецизирани да се, у основи, он примењује и за време трајања ратног стања, а њиме није предвиђена могућност упућивања на плаћено одсуство под наведеним условима. С друге стране, погрешно тумачење прописа о радној обавези и непознавање сврхе и суштине исте, често је доводило до тога да се на овакво одсуство упућују сва она лица која се, на било који начин, могу подвести под неки од случајева, тј. разлога за ослобођење, иако нису била обухваћена радном обавезом.

3. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Принудни рад, као негација слободе рада, забрањен је како у међународном, тако и у домаћем радном праву. Ова забрана није апсолутна, већ трпи одређене изузетке, у које спада и извршавање радне обавезе у функцији одбране земље.

И поред бројних ограничења која законодавац намеће у случајевима примене радне обавезе и детаљне разраде исте у законским и подзаконским текстовима, ипак се могу уочити неки недостаци, како у погледу садржине прописа који ово питање уређују, тако и у погледу њиховог тумачења. Ово се нарочито односи на круг субјеката којима се радна обавеза може наложити, органа овлашћених за то, као и на одређивање садржине радне обавезе, лица која су ослобођена од исте и сл. Нарочиту пажњу заслужује тумачење прописа о радној обавези, утврђивање сврхе и циља који се хтео постићи њима, што је значајно због што бољег разлучивања радне обавезе као принудног или обавезног рада у функцији одбране земље од обавезе која проистиче из радног односа, а која се састоји у обављању послова конкретног радног места.

GORAN OBRADOVIĆ

**L'OBLIGATION DU TRAVAIL EN FONCTION
DE DEFENCE DU PAYS -
LE TRAVAIL FORCÉ OU OBLIGATOIRE
LEQUEL L'ORDRE JURIDIQUE TOLÉRE**

Résumé

La liberté du travail appartient au rang des droits fondamentaux de l'homme et des principes fondamentaux du Droit du travail que le droit national et le droit international avouent et garantissent. Au contraire, les travaux forcés sont explicitement interdits. Cependant, sauf cette interdiction, on peut permettre plusieurs exceptions déterminées, mais seulement pour les buts publics et aux conditions du droit positif. Une exception se rapporte "au travail ou à l'obligation revendiqués en vertu de la loi de service militaire obligatoire". A ce contexte appartient le sujet intitulé, que nous tentons de considérer théoriquement, normativement et pratiquement.

16

* Assistant à la Faculté de Droit à Niš.